

E.M.Sadiqov
i.e.d., professor, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
ORCID 0000-0001-9263-5991
e.sadigov@unec.edu.az
Ə.V.Ələkbərov
magistrant, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
alakbarov.azim.vusal.2023@unec.edu.az

Məqalə redaksiyaya daxil olub 05.02.2025

The article was received by editorial board on 05.02.2025

Статья принята к печати 05.02.2025

KOMMERSİYA BANKLARININ MALİYYƏ BAZARLARINDA FƏALİYYƏTİNİN İQTİSADİ ƏSASLARI

Xülasə

Kommersiya bankları maliyyə bazarlarında mərkəzi rol oynayan əsas subyektlərdir və onların funksiyaları iqtisadi inkişaf və maliyyə sisteminin sabitliyi baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır. Banklar, əsasən, əmanətlərin qəbul edilməsi və kreditlərin verilməsi vasitəsilə maliyyə resurslarının daha effektiv şəkildə yönləndirilməsini təmin edir. Onlar həmçinin maliyyə bazarlarında likvidlik təmin etməklə, faiz dərəcələrinin formalaşmasına və risklərin bölüşdürülməsinə təsir göstərir. Kommersiya bankları maliyyə vasitəçiliyi funksiyası ilə yanaşı, xarici valyuta əməliyyatları, qiymətli kağızlarla əməliyyatlar, zəmanət və girov xidmətləri kimi geniş spektrli xidmətlər təklif edir. Banklar, bazarın effektivliyini artırmaqla bərabər, iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə dəstək verərək investisiya prosesini sürətləndirir və maliyyə bazarlarının dayanıqlığını təmin edirlər. Onların maliyyə sabitliyinin qorunmasında rolu, xüsusən də böhran dövrlərində likvidlik təmin etmə qabiliyyəti ilə daha da əhəmiyyətli olur.

Açar sözlər: *kommersiya bankları, maliyyə bazarları, likvidlik, maliyyə vasitəçiliyi, kreditləşdirmə, valyuta əməliyyatları, investisiya, maliyyə sabitliyi.*

Kommersiya banklarının maliyyə bazarlarında yeri və əhəmiyyəti son dərəcə geniş və mürəkkəb mövzudur. Bank sektoru iqtisadiyyatın təməl sütunlarından biri kimi çıxış edir və bu sektorun rolu təkcə maliyyə vasitəçiliyi ilə məhdudlaşmır. Kommersiya bankları, maliyyə sistemində vasitəçilik funksiyasını yerinə yetirərək əmanətçilərlə borcalanlar arasında körpü qurur, maliyyə resurslarını daha effektiv şəkildə cəmiyyətin ehtiyaclarına uyğun istiqamətləndirir. Bu bankların fəaliyyəti iqtisadi artımın sürətlənməsinə, yeni investisiya imkanlarının yaranmasına və maliyyə bazarlarında likvidliyin təmin edilməsinə şərait yaradır. Kommersiya banklarının iqtisadiyyatda rolu geniş bir spektri əhatə edir. Onlar bir tərəfdən əmanətçilərin vəsaitlərini qəbul edir, digər tərəfdən isə bu vəsaitləri borcalanlara kredit şəklində verir.

Bununla da banklar, bazarda likvidlik yaradır, pul kütləsinin dövriyyəsinə təmin edir və risklərin sığortalanmasına töhfə verir. Onların fəaliyyəti nəticəsində maliyyə bazarlarında faiz dərəcələri formalaşır, pul vəsaitlərinin qiyməti müəyyən edilir və iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarında kapital axını sürətlənir. Eyni zamanda, banklar, qiymətli kağızlar bazarında əməliyyatlar apararaq, bazarın stabilləşməsinə və inkişafına kömək edir. Kommersiya banklarının funksiyaları təkcə yerli iqtisadiyyatla məhdudlaşmır, onlar həmçinin beynəlxalq

maliyyə bazarlarında da fəal iştirak edirlər. Xarici valyuta əməliyyatları, beynəlxalq ticarətin maliyyələşdirilməsi və transmilli investisiyaların cəlb edilməsi bu bankların beynəlxalq iqtisadi əlaqələrdə mühüm rol oynamasını təmin edir. Bu cür fəaliyyətlər, eyni zamanda, milli iqtisadiyyatların global maliyyə sisteminə integrasiyasını gücləndirir və beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlığın dərinləşməsinə xidmət edir.

Ümumilikdə, kommersiya bankları maliyyə bazarlarının əsas elementlərindən biri kimi həm ölkədaxili, həm də beynəlxalq miqyasda iqtisadi sabitliyə və davamlı inkişafa töhfə verirlər. Onların funksiyaları iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində, xüsusilə də kiçik və orta müəssisələrin inkişafında mühüm rol oynayır. Bu baxımdan, kommersiya banklarının fəaliyyətini və maliyyə bazarlarında tutduğu yeri daha ətraflı araşdırmaq iqtisadi sistemin iş prinsiplərini anlamaq baxımından əhəmiyyətlidir.

Daxili bazarlarda kommersiya banklarının rolu, xüsusən kiçik və orta müəssisələrin (KOM) inkişafı ilə bağlıdır. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri iqtisadi inkişafın əsas hərəkətverici qüvvələrindən biridir və onların maliyyə ehtiyaclarını qarşılamaq bank sektorunun mühüm vəzifələrindən hesab olunur. Kommersiya bankları, KOM-lara sərfəli kreditlər, güzəştli maliyyələşdirmə paketləri və digər maliyyə alətləri təqdim edərək bu subyektlərin inkişafını dəstəkləyir.

Bununla yanaşı, kommersiya bankları öz xidmət spektrini genişləndirərək, texnologiyaların və rəqəmsal həllərin tətbiqi ilə müştərilərə daha çevik və rahat xidmətlər təklif edir. Bu proses, bankların maliyyə bazarlarındakı mövqeyinin güclənməsinə və rəqabət qabiliyyətinin artmasına şərait yaradır. Kommersiya banklarının maliyyə bazarlarında oynadığı rolun bir digər vacib tərəfi də risk idarəetməsi ilə bağlıdır. Banklar, kredit risklərinin düzgün qiymətləndirilməsi və diversifikasiya edilməsi yolu ilə öz maliyyə mövqeyini möhkəmləndirir və iqtisadiyyatda sabitliyi təmin edirlər. Kommersiya banklarının maliyyə bazarlarında yerini və əhəmiyyətini araşdırmaq məqsədilə müxtəlif mənbələrdən toplanmış məlumatlara əsaslanır. Tədqiqatda həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət üsulları tətbiq edilmişdir. Əsas materiallar İordaniya, İraq və digər ölkələrin kommersiya banklarının fəaliyyətinə dair statistik məlumatlar, elmi məqalələr, illik hesabatlar və beynəlxalq maliyyə qurumlarının verdiyi göstəricilərdən ibarətdir.

Cədvəl 1

Kommersiya banklarının maliyyə performansı

İl	İordaniya (Xalis Mənfəət, Milyon USD)	İraq (Xalis Mənfəət, Milyon USD)	Azərbaycan (Xalis Mənfəət, Milyon USD)
2018	700	350	500
2019	725	370	530
2020	600	300	480
2021	650	320	490
2022	700	360	510

Mənbə: Alrawahdeh, S., & Zyadat, A. (2021). *The role of commercial banks in increasing domestic saving and funding economic development in Jordan*. WSEAS Transactions on Business and Economics, 18. <https://doi.org/10.37394/23207.2021.18.86>

Bu cədvəl İordaniya, İraq və Azərbaycanın kommersiya banklarının 2018-2022-ci illər ərzində əldə etdikləri xalis mənfəət göstəricilərini əks etdirir. Cədvələ əsasən, İordaniya kommersiya bankları sabit maliyyə artımı nümayiş etdirir. 2018-ci ildə 700 milyon ABŞ dolları olan xalis mənfəət 2020-ci ildə müəyyən enişlə 600 milyon dollara düşmüşdür, lakin sonradan 2022-ci ildə yenidən 700 milyon dollara qədər yüksəlmişdir. Bu, İordaniyanın bank sektorunun müəyyən iqtisadi çətinliklərə baxmayaraq, sabitliyini qoruduğunu göstərir. İraq kommersiya banklarının xalis mənfəəti 2018-ci ildən 2022-ci ilə qədər nisbi dəyişikliklər göstərmişdir.

2018-ci ildə mənfəət 350 milyon ABŞ dolları təşkil etmiş, 2020-ci ildə isə iqtisadi çətinliklər nəticəsində bu göstərici 300 milyon dollara qədər azalmışdır. Lakin 2022-ci ildə iqtisadi sabillik və bank sektorunda inkişaf nəticəsində mənfəət 360 milyon dollara qədər yüksəlmişdir. Azərbaycan kommersiya banklarının maliyyə performansını da sabit artım dinamikası nümayiş etdirir. 2018-ci ildə 500 milyon ABŞ dolları olan mənfəət 2022-ci ildə 510 milyon dollara qədər yüksəlmişdir. Bu, Azərbaycanın bank sektorunun iqtisadi sabilliyi və artan maliyyə imkanları ilə bağlıdır.

Cədvəl 2

Kommersiya banklarının kredit paylanması

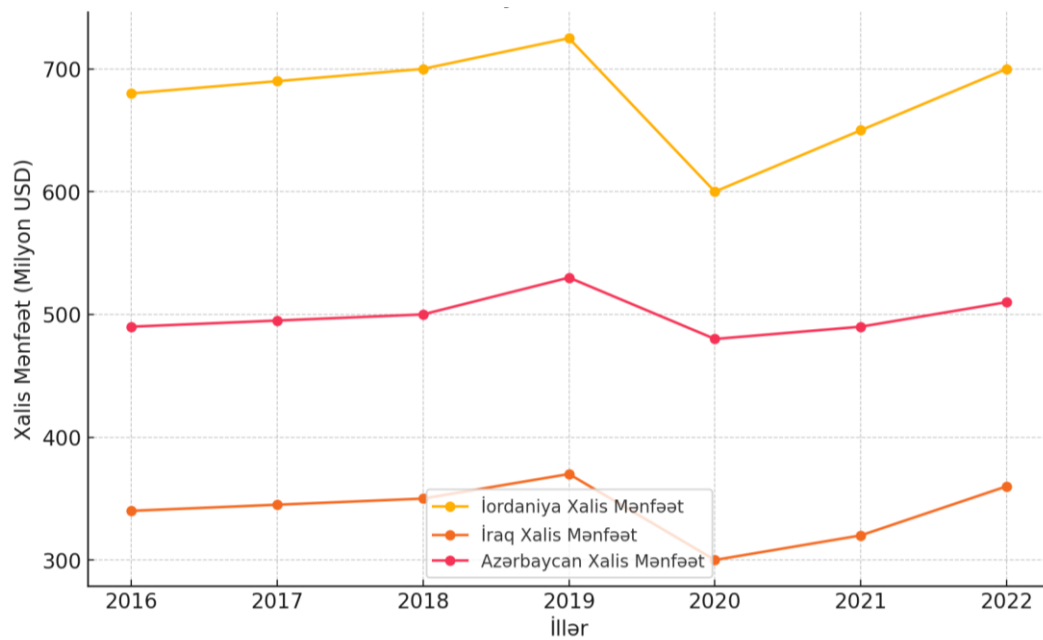
İl	İordaniya (Kreditlər, Milyard USD)	İraq (Kreditlər, Milyard USD)	Azərbaycan (Kreditlər, Milyard USD)
2018	20.0	10.0	15.0
2019	21.0	10.5	15.5
2020	19.0	9.8	14.8
2021	20.5	10.2	15.2
2022	21.3	10.8	16.0

Mənbə: Al-Barishi, I. M. (2011). Commercial banks and their role in social and economic development. Mu'tah Research and Studies Series, Human and Social Sciences Series, 26(7).

Bu cədvəl İordaniya, İraq və Azərbaycanda kommersiya bankları tərəfindən verilən kreditlərin 2018-2022-ci illər üzrə paylanmasını təhlil edir. İordaniyada kommersiya banklarının verdiyi kreditlər mütəmadi artım nümayiş etdirir. 2018-ci ildə 20 milyard ABŞ dolları olan kredit həcmi, 2022-ci ildə 21.3 milyard dollara qədər artmışdır. Bu artım ölkənin iqtisadi inkişafının maliyyələşdirilməsində bank sektorunun əsas rol oynadığını göstərir. İraqda kredit həcmi 2018-ci ildə 10 milyard ABŞ dolları təşkil edirdi və 2020-ci ildə iqtisadi çətinliklər nəticəsində bu göstərici 9.8 milyard dollara qədər azalmışdır. Lakin 2022-ci ildə kreditlər yenidən artaraq 10.8 milyard dollara çatmışdır. Bu, İraqın maliyyə sektorunun iqtisadi bərpa mərhələsində olduğunu və bankların iqtisadiyyatın maliyyələşdirilməsində önəmli rol oynadığını göstərir. Azərbaycanda kommersiya banklarının verdiyi kreditlərin həcmi də sabit artım nümayiş etdirir. 2018-ci ildə kreditlərin həcmi 15 milyard ABŞ dolları idi və bu göstərici 2022-ci ildə 16 milyard dollara qədər yüksəlmişdir. Bu artım Azərbaycanın maliyyə sektorunda sabit iqtisadi inkişafın davam etdiyini və bank sektorunun kredit vermə fəaliyyətinin güclü olduğunu göstərir. Cədvəllər ümumilikdə göstərir ki, hər üç ölkədə kommersiya banklarının maliyyə və kredit fəaliyyəti iqtisadi artım və sabitlik üçün vacib bir faktordur.

2016-2022 illəri üzrə Kommersiya Banklarının Xalis Mənfəət Göstəriciləri

Qrafik 1. 2016-2022 illəri üzrə kommersiya banklarının xalis mənfəət göstəriciləri

Mənbə: Abu Zaid, M. A. (2000). *Towards the development of the speculative system in commercial banks. International Institute of Commercial Thought, Cairo.*

Bu qrafik İordaniya, İraq və Azərbaycanın kommersiya banklarının 2016-2022-ci illər arasındakı xalis mənfəət göstəricilərini müqayisə edir və bu dövrdə hər üç ölkədə baş verən iqtisadi dəyişikliklərin kommersiya banklarına olan təsirini əks etdirir. Əsasən, hər üç ölkədə xalis mənfəət göstəricilərində müəyyən artımlar müşahidə olunsada, bu dövr ərzində müxtəlif iqtisadi və siyasi faktorların təsiri ilə fərqli dəyişikliklər baş vermişdir. İordaniya kommersiya bankları xalis mənfəətdə davamlı artım trendi nümayiş etdirmiş, yalnız 2020-ci ildə müvəqqəti bir azalma baş vermişdir.

Lakin 2021-ci ildən etibarən iqtisadiyyatın bərpaı ilə bank sektorunda yenidən artım müşahidə olunmuşdur. 2022-ci ildə isə İordaniya banklarının xalis mənfəəti əvvəlki illərə nisbətən yüksək səviyyəyə çataraq, maliyyə dayanıqlığının və iqtisadi fəaliyyətin bərpa olunduğunu göstərmişdir. İraqda kommersiya banklarının xalis mənfəəti də eyni dövrdə artım trendini izləsə də, 2020-ci ildə kəskin bir eniş baş vermişdir. Bu eniş, təkcə pandemiyanın təsirləri ilə deyil, həm də ölkənin maliyyə sabitliyində və siyasi vəziyyətində mövcud olan problemlərlə əlaqələndirilə bilər. İraqın illərdir davam edən siyasi qeyri-sabitliyi və neft bazarında yaşanan dalğalanmalar bank sektoruna ciddi təsir etmişdir.

2021-ci ildən etibarən İraqda kommersiya banklarının mənfəət göstəriciləri yenidən artmağa başlamış və 2022-ci ildə 360 milyon ABŞ dollarına çatmışdır. Bu artım, ölkənin maliyyə sisteminin tədricən stabilləşməsi və iqtisadiyyatın bərpa prosesi ilə əlaqədar ola bilər. Azərbaycanda isə kommersiya banklarının xalis mənfəət göstəriciləri 2016-2022-ci illər arasında daha sabit bir artım nümayiş etdirmişdir. 2020-ci ildə global pandemiya və iqtisadi böhranlar nəticəsində müəyyən bir azalma müşahidə edilsə də, bu azalma nisbətən kiçik olmuşdur. Azərbaycan bank sektoru, xüsusən də ölkədə həyata keçirilən iqtisadi islahatlar və maliyyə sisteminin gücləndirilməsi nəticəsində pandemiyanın təsirlərini nisbətən tez aradan qaldıra bilmişdir.

Bunun nəticəsində, 2022-ci ildə Azərbaycan banklarının xalis mənfəəti 510 milyon ABŞ dollarına çataraq regiondakı banklar arasında ən yüksək göstərici olmuşdur. Azərbaycanın enerji sektorunda qazandığı gəlirlər və maliyyə sektorundakı islahatlar bankların mənfəət artımına böyük dəstək vermişdir.

Şəkil 1. Kommersiya banklarının maliyyə bazarlarında rolunun əsas aspektləri

Mənbə: Abu Shanab, S. A. K. (2015). *The role of Commercial finance in supporting small and medium enterprises (Case study - Jordan)*. Journal of Baghdad College of Economic Sciences, 45.

Kommersiya bankları maliyyə bazarlarında əsas vasitəçilərdir. Onlar əmanətlərin toplanması, kreditlərin verilməsi və digər maliyyə əməliyyatlarının həyata keçirilməsi ilə iqtisadi dövriyyənin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Bankların funksiyaları yalnız maliyyə əməliyyatları ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda iqtisadiyyatın inkişafını və bazarların stabilliyini dəstəkləyir.

Kommersiya bankları maliyyə vasitəçiliyi funksiyası vasitəsilə bazarda kapitalın səmərəli bölgüsünü təmin edir. Onlar pul vəsaitlərini borcalanlara yönəldir, bununla da iqtisadi aktivliyin artırılmasına və investisiya imkanlarının genişlənməsinə töhfə verirlər. Bankların vasitəçi kimi fəaliyyəti, xüsusən kiçik və orta müəssisələrin inkişafı üçün vacibdir.

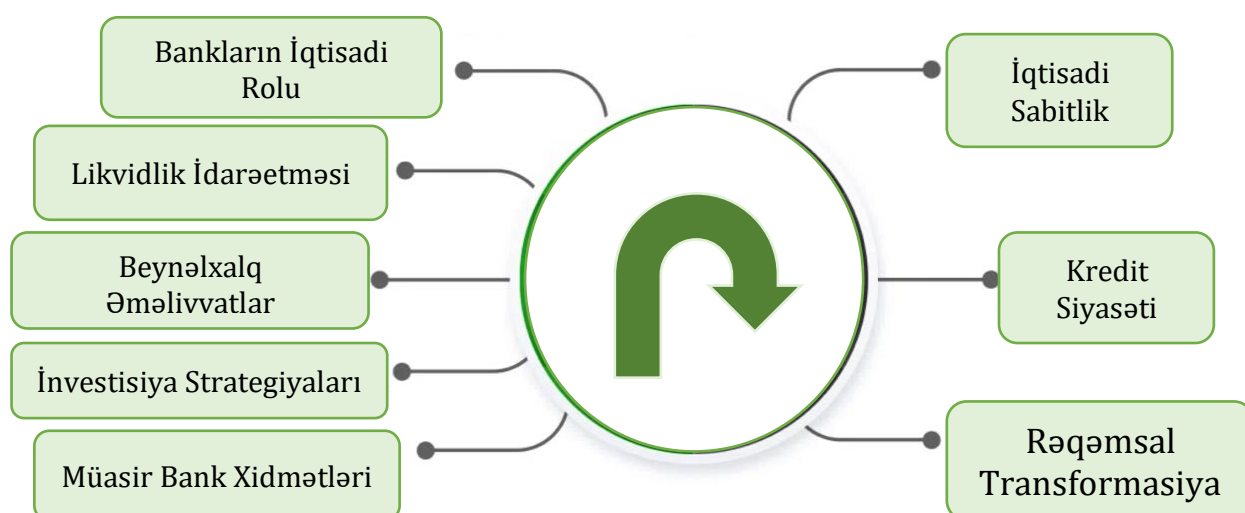
İordaniya kommersiya bankları yerli və qlobal bazarlarda aktiv iştirak edərək milli iqtisadiyyata mühüm dəstək verirlər. Bu banklar yerli bazarlarda likvidliyi təmin edir və beynəlxalq investisiyaların cəlb edilməsinə şərait yaradırlar. İordaniya banklarının fəaliyyəti, xüsusən də kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə göstərdikləri maliyyə dəstəyi ilə seçilir.

Rəqəmsal texnologiyalar kommersiya banklarının fəaliyyətinə böyük təsir göstərir. Banklar müasir texnologiyaların tətbiqi ilə daha çevik və rahat xidmətlər təklif edir, bu isə müştəri məmnuniyyətini artırır və bazarda rəqabət gücünü artırır. Rəqəmsallaşma prosesi, xüsusən onlayn bankçılıq və rəqəmsal ödəniş sistemlərinin geniş yayılması ilə bank sektorunun inkişafında yeni mərhələ yaradır.

Kommersiya bankları kredit risklərinin düzgün idarə edilməsi ilə öz maliyyə stabilliyini təmin edirlər. Risk idarəetməsi bankların dayanıqlığını və müştərilərə verdikləri kreditlərin geri qaytarılmasını təmin edən əsas mexanizmdir. Bankların kredit siyasəti həm də ümumi iqtisadi sabitliyin qorunmasına kömək edir.

Kiçik və orta müəssisələr (KOM-lar) iqtisadiyyatın əsas hərəkətverici qüvvələrindən biridir və kommersiya bankları onlara maliyyə dəstəyi verməklə bu sahənin inkişafına töhfə verirlər. Bankların təqdim etdiyi sərfəli kreditlər və maliyyə xidmətləri KOM-ların bazarda rəqabət qabiliyyətini artırır və onların daha sürətli inkişaf etməsinə şərait yaradır.

Şəkil 2. Kommersiya banklarının iqtisadi roldakı əsas funksiyaları

Mənbə: Abdelhalim, J. (2017). The role of Commercial banks in mobilizing national savings in the Jordanian economy. Twelfth International Conference "Commercial Banking Four Decades After Its Establishment." Zarqa University.

Kommersiya bankları iqtisadi sistemin əsas elementlərindən biri kimi çıxış edir. Onlar iqtisadi resursların toplanması və yenidən bölüşdürülməsi vasitəsilə iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin maliyyələşdirilməsində mühüm rol oynayır. Banklar kreditlər verərək və investisiya layihələrini dəstəkləyərək iqtisadi artıma təkan verir.

Kommersiya banklarının əsas vəzifələrindən biri bazarlarda likvidlik təmin etməkdir. Onlar müştərilərə vaxtında maliyyə vəsaitlərini təqdim edir, bununla da bazardakı maliyyə dövriyyəsinə stabilləşdirir. Bankların effektiv likvidlik idarəetməsi bazarın təhlükəsizliyini və dayanıqlığını təmin edir.

Kommersiya bankları beynəlxalq maliyyə əməliyyatlarının həyata keçirilməsində də əsas rol oynayır. Xarici ticarətin maliyyələşdirilməsi, valyuta mübadiləsi və beynəlxalq kredit xətləri vasitəsilə banklar qlobal iqtisadi əlaqələrin gücləndirilməsinə töhfə verir.

Bankların təqdim etdiyi investisiya strategiyaları müştərilərə müxtəlif sektor və sahələrdə kapital yatırmaq imkanı verir. Bu strategiyalar vasitəsilə kommersiya bankları öz müştərilərinin kapitalını daha səmərəli şəkildə yönəltməklə həm gəlir əldə etmə, həm də iqtisadi artımı dəstəkləyir.

Texnoloji inkişaf əlaqədar banklar müasir və rəqəmsal xidmətlər təqdim edir. İnternet bankçılığı, mobil ödəniş sistemləri və digər innovativ xidmətlər bankların müştəri məmnuniyyətini artırmaq və bazardakı mövqeyini möhkəmləndirmək üçün istifadə etdiyi vasitələrdir.

Kommersiya bankları maliyyə sistemində sabitliyin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Onların kredit vermə siyasəti, maliyyə vasitəçiliyi və risk idarəetməsi iqtisadi sabitliyə və davamlı inkişafa zəmanət verir.

Bankların kredit siyasəti iqtisadiyyata əhəmiyyətli təsir göstərir. Kommersiya bankları bizneslərə və fərdi şəxslərə kredit verərək onların fəaliyyətlərini genişləndirməyə və yeni layihələrə sərmayə qoymağa şərait yaradır. Bu iş ümumi iqtisadi aktivliyi artırır.

Kommersiya bankları rəqəmsallaşma yolu ilə daha effektiv xidmətlər təqdim edir. Rəqəmsal transformasiya sayəsində banklar müştərilərinə daha tez, təhlükəsiz və rahat maliyyə həlləri təklif edir və rəqabət gücünü artırır.

Nəticə olaraq, kommersiya banklarının maliyyə bazarlarında oynadığı rol müasir iqtisadiyyatların dayanıqlılığı, böyüməsi və maliyyə sistemlərinin sabitliyi baxımından son

dərəcə əhəmiyyətlidir. Banklar maliyyə resurslarının toplanması, onların daha səmərəli paylanması və iqtisadi dövriyyənin təmin edilməsi prosesində həlledici rol oynayırlar. Kommersiya bankları vasitəsilə əldə edilən kreditlər, bir tərəfdən, istehlakçıların və müəssisələrin maliyyə ehtiyaclarını qarşılayır, digər tərəfdən isə iqtisadi fəaliyyətlərin stimullaşdırılmasına və yeni investisiya imkanlarının yaranmasına şərait yaradır. Bu, öz növbəsində, milli iqtisadiyyatın böyüməsinə və inkişafına mühüm töhfə verir.

Kommersiya bankları iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarına kredit resurslarını təmin etməklə yanaşı, maliyyə bazarlarında likvidliyin artırılmasında da əhəmiyyətli vasitəçilər kimi çıxış edirlər. Onların fəaliyyətləri nəticəsində maliyyə riskləri daha geniş şəkildə bölüşdürülür və bu, bazarın daha sabit olmasına səbəb olur. Xüsusən də böhran dövrlərində kommersiya banklarının iqtisadiyyata likvidlik təmin etmə qabiliyyəti böyük əhəmiyyət kəsb edir. Banklar məhz bu dövrlərdə maliyyə resurslarının təmin edilməsinə kömək edərək iqtisadi böhranların təsirini azalda bilirlər.

Bununla yanaşı, kommersiya banklarının kredit risklərini səmərəli şəkildə idarə etməsi və kapital axınının optimallaşdırılması maliyyə sisteminin dayanıqlılığını və sabitliyini təmin edir. Beynəlxalq səviyyədə kommersiya banklarının rolu da böyük əhəmiyyətə malikdir. Onlar beynəlxalq maliyyə əməliyyatlarının və ticarət əlaqələrinin təmin edilməsi ilə qlobal iqtisadi münasibətlərin inkişafına töhfə verirlər.

Xarici valyuta əməliyyatları, transmilli maliyyələşdirmə və beynəlxalq kredit xətləri vasitəsilə kommersiya bankları qlobal bazarlarla inteqrasiya olunmuş milli iqtisadiyyatların inkişafında əsas oyunçular kimi çıxış edirlər. Bu proses həm də milli iqtisadiyyatların rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına və xarici investisiyaların cəlb edilməsinə kömək edir.

Süni intellektin və rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi bankların fəaliyyətinin optimallaşdırılmasına, əməliyyatların avtomatlaşdırılmasına və risk idarəetmə sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə imkan yaradır. Bu isə bankların bazardakı rəqabət qabiliyyətini artırır və müştərilər üçün daha sərfəli xidmətlər təklif edir.

Nəticə etibarilə, kommersiya banklarının maliyyə bazarlarında yeri və əhəmiyyəti dəyişən iqtisadi şəraitdə daha da artır. Onlar maliyyə resurslarının idarə edilməsi, iqtisadi sabitliyin təmin edilməsi və yeni investisiya imkanlarının yaranmasında əsas oyunçulardan biri olaraq qalırlar. Rəqəmsallaşma və texnoloji inkişaf bank sektorunda transformasiya prosesini sürətləndirir və bankların daha innovativ və müasir maliyyə həlləri təqdim etməsini təmin edir. Ümumiyyətlə, kommersiya banklarının müasir iqtisadiyyatda rolu həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə iqtisadi inkişafın stimullaşdırılmasında həlledici amil olaraq qalmaqdadır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Abdelhalim, J. (2017). The role of Commercial banks in mobilizing national savings in the Jordanian economy. Twelfth International Conference "Commercial Banking Four Decades After Its Establishment." Zarqa University.
2. Abu Shanab, S.A.K. (2015). The role of Commercial finance in supporting small and medium enterprises (Case study-Jordan). Journal of Baghdad College of Economic Sciences, 45.
3. Abu Zaid, M.A. (2000). Towards the development of the speculative system in commercial banks. International Institute of Commercial Thought, Cairo.
4. Al-Barishi, I.M. (2011). Commercial banks and their role in social and economic development. Mu'tah Research and Studies Series, Human and Social Sciences Series, 26(7).
5. Al-Derbashi, K., & Moussa, M. (2022). Effectiveness of employing the E-mind mapping strategy in scientific courses: Adopting the blended learning approach at Emirati

private preparatory schools. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11(4), 159-170. <https://doi.org/10.5430/jct.v11n4p159>

6. Al-Fawwaz, T.M., Alawneh, A.M., & Shawaqfeh, G.N. (2015). The impact of commercial finance on some macroeconomic variables (A case study of Jordan Commercial Bank). *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 7(1).

7. AlMudhafar, M.M., & AlHawazi, M.H. (2022). The effect of customer profitability on strategic cost choices for Iraqi banking institutions. *International Journal of Professional Business Review*, 7(5), e0733. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2022.v7i5.733>

8. Alrawahdeh, S., & Zyadat, A. (2021). The role of commercial banks in increasing domestic saving and funding economic development in Jordan. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 18. <https://doi.org/10.37394/23207.2021.18.86>

9. Al-Rdaydeh, M., Muhammad, J., & Ibrahim, H. (2019). Bank financing and firm growth: The role of commercial bank financing. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 9(4), 181-188. <https://doi.org/10.32479/ijefi.8278>

10. Al-Shawarbi, A.H. (2002). Credit risk management from the banking and legal perspectives. Knowledge Foundation, Alexandria.

11. Altameemi, A.F., & Al-Slehat, Z.A.F. (2022). Commercial investment financing and commercial banks' facilities: Mediation effect of the commercial bank size. *International Journal of Professional Business Review*, 7(4), e0458. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2022.v7i4.e458>

12. Caporale, G., & Helmi, M. (2018). Commercial banking, credit, and economic growth: Some empirical evidence. *Wiley Online Library*, 1099(1158).

E.M.Sadigov

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Azerbaijan State University of Economics
ORCID 0000-0001-9263-5991*

A.V.Alakbarov

master student, Azerbaijan State University of Economics

Place and importance of commercial banks in financial markets

Abstract

Commercial banks are the main entities that play a central role in financial markets, and their functions are of great importance in terms of economic development and stability of the financial system. Banks ensure a more efficient channeling of financial resources mainly through accepting deposits and granting loans. They also influence the formation of interest rates and the allocation of risks by providing liquidity in financial markets. Along with the function of financial intermediation, commercial banks offer a wide range of services such as foreign exchange transactions, transactions with securities, guarantee and collateral services. Banks, while increasing the efficiency of the market, support various sectors of the economy, speed up the investment process and ensure the stability of financial markets. Their role in maintaining financial stability becomes even more important with their ability to provide liquidity, especially in times of crisis. For example, lending to small and medium-sized enterprises (SMEs) through banks has an important impact on the economy, because SMEs play an important role in creating new jobs and ensuring economic growth. The activity of commercial banks in financial markets is important both at the national and international levels. is important. Implementation of foreign exchange operations in international markets, financing of foreign trade and attraction of transnational investments strengthen the integration of these banks into the global economy. In general, the role of commercial banks

in financial markets serves to stimulate economic development, more efficient use of financial resources, and stabilization of activities of market participants.

Keywords: commercial banks, financial markets, liquidity, financial intermediation, lending, foreign exchange operations, investment, financial stability.

Э.М.Садыгов

д.э.н., профессор, Азербайджанский Государственный Экономический

Университет

ORCID 0000-0001-9263-5991

А.В.Алекперов

магистрант, Азербайджанский Государственный Экономический Университет

Место и значение коммерческих банков на финансовых рынках

Резюме

Коммерческие банки являются основными субъектами, играющими центральную роль на финансовых рынках, и их функции имеют большое значение с точки зрения экономического развития и стабильности финансовой системы. Банки обеспечивают более эффективное направление финансовых ресурсов, главным образом, за счет приема депозитов и выдачи кредитов. Они также влияют на формирование процентных ставок и распределение рисков, обеспечивая ликвидность на финансовых рынках. Наряду с функцией финансового посредничества коммерческие банки предлагают широкий спектр услуг, таких как валютные операции, операции с ценными бумагами, гарантийные и залоговые услуги. Банки, одновременно повышая эффективность рынка, поддерживают различные отрасли экономики, ускоряют работу. инвестиционный процесс и обеспечение стабильности финансовых рынков. Их роль в поддержании финансовой стабильности становится еще более важной, поскольку они способны обеспечивать ликвидность, особенно во времена кризиса. Например, кредитование малого и среднего бизнеса (МСП) через банки оказывает важное влияние на экономику, поскольку МСП играют важную роль в создании новых рабочих мест и обеспечении экономического роста. Деятельность коммерческих банков на финансовых рынках важна как на национальном и международном уровнях имеет важное значение. Осуществление валютных операций на международных рынках, финансирование внешней торговли и привлечение транснациональных инвестиций усиливают интеграцию этих банков в мировую экономику. В целом роль коммерческих банков на финансовых рынках служит стимулированию экономического развития, более эффективному использованию финансовых ресурсов и стабилизации деятельности участников рынка.

Ключевые слова: *коммерческие банки, финансовые рынки, ликвидность, финансовое посредничество, кредитование, валютные операции, инвестиции, финансовая устойчивость.*